

**PROPAGANDA TILINING MANBA VA TARJIMA MATNLARIDAGI
STILISTIK FUNKSIYASI
(J. Oruellning Animal Farm asari va uning o‘zbekcha tarjimasi asosida)**

Yusupov Suhrobjon Sobirjon O‘g‘li

3-kurs talabasi, Turan International University Namangan, O‘zbekiston

Email: syusupov760@gmail.com

Ilmiy rahbar: A.A.Iplina

PhD filologiya bo‘yicha, Professor v.b.

Turan International University Namangan, O‘zbekiston

Email: antipmoon@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jorj Oruellning Animal Farm asarida qo‘llanilgan propaganda tili va uning K. Bahriyev tomonidan amalga oshirilgan o‘zbekcha tarjimasi, Molxona, tahlil qilinadi. Tadqiqot propaganda xarakteriga ega asosiy stilistik vositalar — shiorlar, takrorlar va emotsional yuklangan leksik birliklarga e‘tibor qaratib, ularning asar doirasida mafkurani shakllantirish, idrokni boshqarish va bo‘ysunishni mustahkamlashdagi rolini ochib beradi. Qiyosiy matn tahlili orqali mazkur vositalarning manba matnda siyosiy ishontirish quroli sifatida qanday ishlashi hamda ularning mafkuraviy va emotsional ta’siri tarjima matnida qay darajada qayta yaratilgani o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, asl matndagi propaganda ta’sirini saqlash maqsadida asosan semantik va kommunikativ tarjima yondashuvlaridan foydalanilgan, ayrim hollarda esa leksik kuchaytirishlar o‘zbek tilida emotsional ta’sirni yanada oshirgan. Xulosa qilib aytganda, propaganda tilini samarali tarjima qilish nafaqat semantik aniqlikni, balki mafkuraviy niyat, emotsional manipulyatsiya va stilistik funktsiyaga sezgirlikni ham talab etadi, chunki aynan shu omillar manba matnning ishontiruvchi kuchini saqlab qolishni ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: propaganda tili, stilistika, siyosiy diskurs, shiorlar va takror, emotsional leksika, mafkuraviy manipulyatsiya.

Yusupov Suhrobjon Sobirjon O‘g‘li

3rd-year student, Turan International University Namangan, Uzbekistan

Email: syusupov760@gmail.com

Scientific supervisor: A.A.Iplina

PhD, Associate Professor Turan International University Namangan, Uzbekistan

Email: antipmoon@mail.ru

THE STYLISTIC FUNCTION OF PROPAGANDA LANGUAGE IN SOURCE AND TARGET TEXTS

(based on G.Orwell's *Animal Farm* and its translation into Uzbek)

Abstract: *This article analyzes the propaganda language employed in George Orwell's *Animal Farm* and its Uzbek translation, *Molxona*, produced by K. Bahriyev. The study focuses on the principal stylistic devices characteristic of propaganda—slogans, repetition, and emotionally charged lexical units—and reveals their role in shaping ideology, controlling perception, and reinforcing obedience within the narrative. Through a comparative textual analysis, the research examines how these devices function as instruments of political persuasion in the source text and the extent to which their ideological and emotional impact is recreated in the translated text. The findings indicate that, to preserve the propagandistic effect of the original, semantic and communicative translation approaches are predominantly employed; in certain cases, lexical intensification in Uzbek further enhances the emotional impact. In conclusion, the effective translation of propaganda language requires not only semantic accuracy but also sensitivity to ideological intent, emotional manipulation, and stylistic function, as these factors are essential for maintaining the persuasive power of the source text.*

Keywords: *propaganda language; stylistics; political discourse; slogans and repetition; emotive vocabulary; ideological manipulation.*

Kirish.

Siyosiy va mafkuraviy diskursda til nafaqat aloqa vositasi, balki ishontirish va nazorat qilish quroli sifatida ham xizmat qiladi. Shiorlar, takror va emotsional yuklangan leksika kabi vositalar yordamida propaganda diskursi mafkuraviy qarashlarni go'yoki shubhasiz haqiqatlarga aylantiradi, ularning yodda qolish darajasi va ishontiruvchi kuchini oshiradi.

Britaniyalik olim Jowett va amerikalik tadqiqotchi O'Donnell [2012] fikriga ko'ra, propaganda asosan mantiqiy dalillashdan ko'ra takror va emotsional ta'sir orqali ishlaydi. Ular takrorlanadigan shiorlar va soddalashtirilgan xabarlar kognitiv tanishlikni yuzaga keltirishini, auditoriya esa ko'pincha bu tanishlikni haqiqat bilan adashtirishini ta'kidlaydilar. Natijada mafkuraviy xabarlar tahliliy baholashni chetlab o'tib, "oddiy aql" sifatida ichkilashtiriladi.

Van Dijk [1998] esa emotsional va baholovchi leksikaning mafkuraviy diskursdagi muhim rolini ko'rsatib, u ijtimoiy guruhlarini qutblashtirish, "biz"ning ijobiy obrazini va "boshqa"ning salbiy tasvirini yaratishga xizmat qilishini qayd etadi. Bunday til qo'rquv,

sadoqat va hayrat kabi emotsional reaksiyalarni boshqarib, ochiq zo‘ravonliksiz hokimiyat tuzilmalarini mustahkamlaydi va legitimlashtiradi.

Tarjima tadqiqotlarida propaganda tilini ko‘chirish murakkab masala hisoblanadi. Hatim va Mason [1997] ta’kidlashicha, mafkuraviy yuklangan diskursda tarjimon nafaqat semantik mazmunni, balki pragmatik kuch va emotsional ta’sirni ham saqlashi lozim. Ushbu unsurlar qayta yaratilmasa, matnning ishontiruvchi funksiyasi zaiflashadi va mafkuraviy xabar buziladi.

O‘zbek olimasi A. Iplina [2025] ham propaganda va emotsional diskurs tarjimada tillararo ifodaviy me’yorlar va baholash tizimlari farqi sababli o‘zgarishga uchrashini qayd etadi. Uning tadqiqotiga ko‘ra, tarjimon mafkuraviy sadoqat bilan tilning tabiiyligini muvozanatlashga, emotsional bosim, takror va baholovchi kuchni nishon auditoriya uchun samarali holda saqlab qolishga intilishi zarur.

Tadqiqot metodlari.

Manba matn va o‘zbekcha tarjima parallel ravishda tahlil qilinib, propaganda funksiyasini bajaruvchi stilistik jihatdan belgilangan misollar aniqlandi. Tanlangan material ikki asosiy toifaga ajratildi: shiorlar va takror, hamda emotsional (emotsional yuklangan) leksika.

Har bir misol inglizcha matnda leksik, semantik va pragmatik darajalarda tahlil qilinib, uning ishontiruvchi va mafkuraviy ta’siri aniqlandi. Shundan so‘ng, mos o‘zbekcha tarjimalar qiyosiy tarzda ko‘rib chiqilib, ushbu ta’sirlarning tarjima tilida qanday saqlangani, o‘zgargani yoki kuchaytirilgani baholandi.

Olingan natijalar Oruellning totalitar tizimlar tanqidiga doir qarashlari bilan bog‘liq holda talqin qilinib, propaganda mexanizmlarining asl matnda qanday ishlashi va ularning tarjimada qay darajada samarali uzatilgani baholandi.

Tahlil va natijalar.

Animal Farm asari ingliz yozuvchisi Jorj Oruell tomonidan yozilib, 1945-yilda nashr etilgan. Asar totalitar tuzumlar va ularning mafkuraviy mexanizmlarini, xususan propaganda tilining jamiyat ongiga ta’sirini tanqidiy yoritadi. Asarning o‘zbekcha tarjimasi Molxona nomi bilan Karim Bahriyev tomonidan amalga oshirilgan va 2019-yilda chop etilgan. Tarjimada asarning siyosiy-mafkuraviy mazmuni hamda propaganda unsurlarining ishontiruvchi kuchi asosan saqlab qolingani bo‘lib, bu ikki matnni qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi.

Oruell o‘zining siyosiy qarashlari va publitsistik tajribasi orqali propaganda tilining jamiyat ongiga qanday ta’sir ko‘rsatishini badiiy shaklda ochib bergan. Ushbu asarlaridagi mavjud bo‘lgan propaganda unsurlarini aniqlash va ularning ishontiruvchi hamda mafkuraviy ta’sirini tushuntirishga e’tibor qaratiladi. Tadqiqot manipulyativ siyosiy

diskursga xos bo‘lgan uch asosiy stilistik vositaga — shiorlar, takror, hamda emotsional yuklangan leksikaga yo‘naltirilgan. Ushbu komponentlar syujet doirasida hayvonlarning qarashlari va idrokini shakllantirishda markaziy o‘rin tutadi hamda Oruellning totalitar tizimlar tanqidini yanada asoslashga xizmat qiladi.

Shiorlar va takror propaganda tilining eng keng tarqalgan vositalaridan bo‘lib, murakkab g‘oyalarni soddalashtirilgan va tanish xabarlariga aylantiradi hamda jamoaviy fikrlashni mustahkamlaydi. Animal Farm asarida bunday ifodalar hayvonlarning munosabatini shakllantirib, ularning hokimiyatni egallagan cho‘chqalarga bo‘ysunishini saqlab turishda muhim rol o‘ynaydi.

Quyida asarda uchraydigan va tadqiqot doirasida tahlil qilingan shiorlar hamda takrorlarning markaziy namunalaridan biri keltiriladi:

Four legs good, two legs bad. [p. 16]	Тўрт оёқ — аъло, икки оёқ — расво. [b. 14]
---------------------------------------	--

Manba matnda ushbu shior sodda, ammo kuchli ikkilik qarama-qarshilik asosida qurilgan bo‘lib, unda axloqiy baho (good / bad) – (yaxshi / yomon) son jihatidagi qarama-qarshilik (four legs / two legs) – (to‘rt oyoq / ikki oyoq) bilan uyg‘unlashtiriladi. Atayin soddalashtirilgan ushbu tuzilma har qanday nozik ma‘nolarni inkor etib, siyosiy g‘oyalarni qat’iy axloqiy qoida darajasiga tushiradi. Ritmik shakl esa shiorni oson yod olinadigan va jamoaviy takrorlashga qulay ifodaga aylantirib, uni mafkuraviy singdirishning samarali vositasiga aylantiradi. O‘zbekcha tarjimada ushbu struktura asosan saqlab qolingani, biroq tarjimon emotsional ohangni kuchaytirish uchun oddiy sifatlar o‘rniga yanada ifodaliroq bo‘lgan “аъло” va “расво” juftligini tanlagan. Bu tanlov asl matndagi aniqlik va shiorga xos ohangdorlikni saqlagan holda, baholovchi kuchni yanada oshiradi. Natijada, tarjima qilingan shior inglizcha matndagi mafkuraviy funksiyani to‘liq saqlab qolibgina qolmay, balki o‘zbek tilining ifodaviy imkoniyatlari orqali uning ritorik ta’sirini kuchaytiradi. Bu holat propaganda ta’sirining har ikki variantda ham muvaffaqiyatli uzatilganini ko‘rsatadi.

Inglizcha matnda Bokserning shaxsiy shiori “I will work harder!” fermadagi propagandaning ichkilashtirilganini mujassam etuvchi, o‘ziga qaratilgan shior sifatida namoyon bo‘ladi.

I will work harder! [p. 35]	Мен янада кўп ишлашим керак. [b. 32]
-----------------------------	--------------------------------------

Mazkur iboraning sodda, kelajak zamonga yo‘naltirilgan tuzilishi mutlaq qat’iyatni ifodalaydi va uni oson takrorlanadigan shaklga keltiradi. Shu jihatdan u cho‘chqalar targ‘ib qilayotgan g‘oyalar bilan “she’riy” uyg‘unlik kasb etadi. Shior roman davomida bir necha bor takrorlanib, har safar Bokserning ko‘r-ko‘rona sadoqatini mustahkamlaydi hamda

propaganda shaxsiy ong va identifikatsiyani qanday shakllantira olishini ochib beradi. O'zbekcha tarjimada tarjimon asl ma'no va ruhlandıruvchi ohangni asosan saqlab qolgan. "Кепак" modal birligining qo'llanishi ixtiyoriy g'ayratdan ko'ra majburiyat va zarurat tusini kuchaytiradi, bu esa nozik semantik siljishni yuzaga keltirib, shiorni shaxsiy tashabbusdan ko'ra majburiy bo'ysunish sifatida talqin etishga yo'naltiradi. Shunga qaramay, tarjima qilingan ibora ritmik va bayoniy xarakterini yo'qotmaydi hamda itoatkorlik va o'zini qurbon qilishning ixcham ifodasi sifatidagi funksiyasini saqlab qoladi. Umuman olganda, o'zbekcha variant asl matndagi mafkuraviy kuchni muvaffaqiyatli uzatadi va shiorning narrativ doirasida manipulyativ vosita sifatida faoliyat yuritishda davom etishini ko'rsatadi.

Napoleon is always right. [p. 56]	Наполеон ҳамиша ҳақ. [b. 52]
-----------------------------------	------------------------------

Asl narrativda ushbu shior shubhasiz sadoqatning aniq ifodasi bo'lib xizmat qiladi va propaganda qanday qilib mustaqil mulohazani ko'r-ko'rona bo'ysunish bilan almashtira olishini yaqqol ko'rsatadi. V bobdagi muhim burilish nuqtasida kiritilgan ushbu shior Bokserning ikkinchi shaxsiy shioriga aylanib, Napoleon hokimiyatining mustahkamlanishini aks ettiradi. Uning mutlaq tuzilishi "always" (ҳамиша) ravishi bilan kuchaytirilgan bo'lib, hech qanday shubha uchun joy qoldirmaydi va uni totalitar tizim doirasida kuchli mafkuraviy vositaga aylantiradi. O'zbekcha tarjimada tarjimon asl mazmun va mutlaqlikni saqlab qolgan. "Ҳамиша" so'zi "always" ma'nosini aniq ifodalaydi, "ҳақ" esa axloqiy va faktik to'g'rilikni yetkazadi. Ixcham va bayoniy ohang saqlanib, shiorning ritorik kuchi tarjima matnida ham davom etadi. Umuman olganda, o'zbekcha talqin inglizcha variantdagi aniqlik va mafkuraviy qat'iylikni to'liq saqlab, uning propaganda ta'sirini tillararo muvaffaqiyatli uzatadi.

Tahlil endi yuklangan va emotsional jihatdan kuchli leksikaga qaratiladi. Ushbu vosita Animal Farm asarida munosabatlarni shakllantirish va emotsiyalarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Oruell tez-tez qo'rquv, sadoqat, aybdorlik va hayrat kabi tuyg'ularga murojaat qiluvchi so'z va ifodalardan foydalanib, hayvonlarning idrokini yo'naltiradi hamda tanqidiy fikrlashni susaytiradi. Bunday emotsional til mafkuraviy nazoratni kuchaytirib, siyosiy qarorlarni mantiqan muhokama qilinadigan emas, balki emotsional jihatdan muqarrar holat sifatida taqdim etadi. Quyidagi misollar manba matnda emotsional yuklangan leksikaning qanday qo'llanilganini va uning ishontiruvchi kuchi o'zbekcha tarjimada qay tarzda yetkazilganini ko'rsatadi.

Father of all animals, Terror of Mankind, Protector of the Sheep-fold, Ducklings' Friend. [p. 49]	Ҳамма ҳайвонларнинг отаси, одамзоднинг шўриши, қўйларнинг химоячиси, ўрдаклар хомийси. [b. 46]
---	--

Inglizcha asl matnda ushbu unvonlar Napoleon atrofida shaxsga sig‘inishni shakllantirish maqsadida qo‘llangan emotsional yuklangan va bo‘rttirilgan leksikaning yaqqol namunasidir. Mazkur ifodalar g‘amxo‘rlik, qo‘rquv va himoya obrazlarini birlashtirib, tanqidiy mulohazadan ko‘ra emotsional hayrat va sadoqatni rag‘batlantiradi. O‘zbekcha tarjimada sanab o‘tilish tuzilmasi va emotsional ta’sir saqlab qolingani. “Шўриши” so‘zining qo‘llanishi inson zotiga nisbatan salbiy obrazni kuchaytirsa, “отаси” va “химоячиси” birliklari otalik va himoyaviy assotsiatsiyalarni davom ettiradi. Umuman olganda, tarjima manba matnda mavjud bo‘lgan propaganda ruhida ulug‘lash va emotsional manipulyatsiyani muvaffaqiyatli saqlab qolgan.

Asl matnda ushbu gap qo‘rquvga qaratilgan ritorik murojaat shaklida berilgan emotsional jihatdan manipulyativ leksikaning namunasidir.

Surely, comrades, you do not want Jones back? [p. 34]	Ахир, ўртоқлар, сиз Жоннинг қайтишини истамасангиз керак? [b. 31]
---	---

“Surely” (axir) ravishi kelishuv allaqachon mavjud degan taxminni (oldindan kelishuvni nazarda tutish) yuzaga keltiradi, “comrades” (o‘rtoqlar) murojaati esa jamoaviy o‘zlik va sadoqat tuyg‘usini chaqirib, individual norozilikni (individual e’tirozni) susaytiradi. Jonsga murojaat qilish orqali — o‘tmishdagi zulm ramzi sifatida — bayon qo‘rquvni qo‘zg‘atadi va qarshilikni darhol bosadi; shu tariqa u mantiqiy dalildan ko‘ra emotsional majburlash (emotsional majburlash) vositasi sifatida faoliyat ko‘rsatadi. O‘zbekcha tarjimada manipulyativ ohang samarali tarzda saqlangan. “Ахир” so‘zi inglizcha asl matndagi taxminiy majburiylikni yetkazsa, “ўртоқлар” birliklari mafkuraviy birlik tuyg‘usini saqlab qoladi. Shartli tuzilma tinglovchiga bo‘lgan bosimni kuchaytirib, kelishmovchilikni mantiqsiz holat sifatida ko‘rsatadi.

There was a deadly silence. [p. 70]	Ўлик бир жимлик чўқди. [b. 66]
-------------------------------------	--------------------------------

Inglizcha matnda ushbu gap qo‘rquv va psixologik bosim muhitini ifodalash uchun emotsional yuklangan leksikadan foydalanilganini ko‘rsatadi. “Deadly” (O‘lik) sifati sukunat tushunchasini kuchaytirib, uni oddiy jimlik emas, balki tahdidli va falajlovchi tovushsizlik sifatida talqin etishga majbur qiladi. Bunday leksik tanlov hokimiyat va tazyiq lahzalarida hayvonlarning emotsional holatini aks ettiradi, ya’ni bu vaziyatda nutq va tanqidiy fikrlash o‘rnini qo‘rquv egallaydi. O‘zbekcha tarjimada emotsional ta’sir samarali tarzda saqlab qolingani. “Ўлик” so‘zi “deadly” ga bevosita mos kelib, xuddi shunday dahshatli va vahimali ma’noni yetkazadi, “жимлик чўқди” birikmasi esa to‘satdan yuzaga kelgan va hammani qamrab olgan sokinlikni ifodalaydi. Metaforik “чўқди” fe’li hayvonlar ustiga og‘ir emotsional bosim tushayotganini yanada kuchliroq his ettiradi. Shu tariqa,

tarjima asl matndagi qo'rquv va psixologik tazyiq muhitini to'liq va ta'sirchan tarzda qayta yaratadi.

Xulosa.

Yuqoridagi tahlil asosida bir qator muhim xulosalar chiqarish mumkin.

Animal Farm asarida propaganda tili mafkuraviy nazorat va manipulyatsiyaning markaziy mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi hamda soddalashtirilgan shiorlar, doimiy takror va emotsional yuklangan leksika orqali faoliyat yuritadi. Ushbu stilistik vositalar asosan hokimiyatni egallagan cho'chqalar, xususan Napoleon va Skviler tomonidan qo'llanilib, hayvonlarning e'tiqodini shakllantirish, tanqidiy fikrlashni bostirish va tengsiz hokimiyat munosabatlarini oqlashga xizmat qiladi. Roman doirasida propaganda mantiqiy mushohadani rag'batlantirish o'rniga murakkab siyosiy voqeliklarni qat'iy formulalar va emotsional baholarga qisqartiradi.

"Four legs good, two legs bad" (To'rt oyoq – a'lo, ikki oyoq – rasvo) va "Napoleon is always right" (Napoleon hamisha haq) kabi shiorlar takror orqali til qanday qilib shubhasiz haqiqatga aylanishini yaqqol ko'rsatadi. Ularning soddaligi, ritmik tuzilishi va mutlaq mazmuni ularni oson yod olinadigan va ichkilashtiriladigan ifodalarga aylantirib, oxir-oqibat mustaqil fikrlashni mafkuraviy itoat bilan almashtiradi. Emotsional leksika esa bu jarayonni yanada kuchaytirib, qo'rquv, sadoqat va hayrat kabi tuyg'ularga murojaat qiladi hamda siyosiy qarorlarni mantiqan muhokama qilinadigan emas, balki emotsional jihatdan muqarrar holat sifatida taqdim etadi. Shu orqali Oruell totalitar diskursning ochiq zo'ravonlik orqali emas, balki idrokni shakllantirish orqali qanday ishlashini fosh etadi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, K. Bahriyev tomonidan amalga oshirilgan Molxona tarjimasi asl matndagi propaganda kuchini (propagandistik ta'sirni) asosan saqlab qolgan. Mafkuraviy mazmun va emotsional intensivlikni (emotsional kuchni) yetkazish uchun semantik va kommunikativ tarjima strategiyalaridan foydalanilgan, ayrim hollarda esa tanlangan leksik birliklar tarjima tilida baholovchi yoki emotsional nozikliklarni (emotsional ohangni) yanada kuchaytirgan. Ritm, takror va emotsional bosimning saqlanishi shiorlar va yuklangan ifodalarning o'zbekcha variantda ham manipulyativ vosita sifatida samarali ishlashini ta'minlaydi. Umuman olganda, tadqiqot propaganda tilining Animal Farm asarida muhim stilistik xususiyat (asosiy stilistik belgi) va Oruellning totalitar tizimlar tanqidini yetkazuvchi asosiy vosita ekanini tasdiqlaydi. Asl matn ham, o'zbekcha tarjima ham tilning soddaligi, emotsional murojaat va takror orqali mafkuraviy ustunlikni qanday qurish mumkinligini namoyon etadi. Olingan natijalar tarjimada stilistik sezgirlikning muhimligini ko'rsatadi, ayniqsa siyosiy va mafkuraviy jihatdan yuklangan matnlar bilan ishlashda, chunki bunday holatlarda tilning ishontiruvchi kuchi uning semantik mazmuni bilan teng darajada ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hatim, B., & Mason, I. (1997). The Translator as Communicator. London: Routledge.
2. Iplina, A. (2025). Adabiy nutqning sintaktik shakllarini tarjimasi. Namangan Davlat Universiteti ilmiy axborotnomasi, 842–845.
3. Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (2012). Propaganda and Persuasion (5th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
4. Orwell, G. (2016). Animal Farm. The Unicorn Publishing Group.
5. Van Dijk, T. A. (1998). Ideology: A Multidisciplinary Approach. London: SAGE Publications.
6. Оруэлл, Ж. (2019). Молхона (тарж. К. Баҳриев). Тошкент: Nihol.